

СЕКЦІЯ 2

SECTION 2

ОСВІТА (ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА ОСВІТА, СЕРЕДНЯ,
ПРОФЕСІЙНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА)
EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY,
VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)

УДК 316.4:373.2.034

Іванчук А. В.

к. пед. н., доцент,

доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва,
технологій та безпеки життєдіяльності

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ЗАЦІКАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НАВЧАЛЬНОЮ ДИСЦИПЛІНОЮ “БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ”

Навчальна дисципліна “Безпека життєдіяльності та основи охорони праці” є порівняно молодого дисципліною, яка є обов’язковою для вивчення в усіх вищих закладах освіти України. Однією із проблем, пов’язаних із викладанням цієї дисципліни є її зміст, який на думку багатьох освітян та студентів є нерелевантний суті майбутньої фахової діяльності вчителів. Наслідками неправильної оцінки дидактичного потенціалу навчальної дисципліни “Безпека життєдіяльності та основи охорони праці” є перманентне скорочення в навчальних планах кількості навчальних годин на її вивчення та відношення студентів до неї як світоглядної, але без практичного застосування здобутих знань, що зумовлює відсутність у них пізнавального інтересу до її змісту [3].

Особливість змісту цієї дисципліни в її зосередженості на небезпеках породжених техносферою, наприклад, шкоді від електромагнітного поля, від вібрації поверхонь, від шуму тощо, які характерні переважно для сучасного

виробництва, а не для галузі освіти, чи повсякденного життя людей в соціумі. Інші види небезпек не ігноруються, але для них обмежуються лише короткими описами їх суті, без виходу на практичні знання, наприклад, про шкоду від зловживання алкоголем як основного виду соціально-психологічної небезпеки в Україні.

Для структурування навчального матеріалу про зловживання алкоголем традиційно обмежуються концепцією залякування віддаленими наслідками зловживання алкоголем. Чомусь випускається з уваги, що залякування – це не є педагогічним принципом та воно абсолютно неприпустиме в навчальному процесі [1]. Віддалені наслідки зловживання алкоголем повністю не цікаві студентам, бо вони або не мають досвіду вживання, або знаходяться на етапі ситуативних пізнавальних алкогольних епізодів. Крім того, через існуючі народні алкогольні традиції (дні народження, весілля, хрестини, похорони тощо) в студентів вже сформована психологічна готовність до вживання алкогольних напоїв.

Ми пропонуємо для відбору змісту навчального матеріалу про шкоду від зловживання алкоголем виходити з компетентнісного підходу та концепції просвітництва, а не залякування. Базові поняття будуть такими: народні алкогольні традиції, залежність від алкоголю як основна небезпека, частота алкогольних епізодів та кількість спожитого алкоголю небезпечні чинники. Метою вивчення цієї теми студентами педагогічних закладів вищої освіти буде їхнє розуміння механізму формування алкогольної залежності та практичних знань щодо зменшення ризику від цієї небезпеки. Основним засобом досягнення навчальної мети ми бачимо спеціально сконструйовані наративи про різні життєві ситуації, пов’язані з народними традиціями вживання алкоголю [2]. Навчальні наративи будуть використовуватися на лекціях, але концентровано на практичних заняттях з цієї навчальної дисципліни.

Народні алкогольні традиції необхідно класифікувати за критеріями безпеки життєдіяльності та розкрити їх внесок у формування готовності

молоді до першого вживання алкогольних напоїв. Основною навчальною ціллю тут буде стимулювання критичного мислення студентів та пізнавальної активності щодо функціонального впливу народних алкогольних традицій на підростаюче покоління. Алкогольну залежність розглядатимуть як небезпеку, формування якої породжує за принципом доміно спектр інших небезпек, наприклад, нещасні випадки, соматичні і психічні хвороби, агресивну поведінку, самогубство, руйнування інституту сім'ї, деградацію особистості людини та багато інших. Основне зусилля викладачів буде спрямоване на розкриття етапів формування алкогольної залежності з наголосом на психологічні механізми першого вживання алкоголю підлітками [4]. Небезпечні чинники розглядаються не лише з позиції їх впливу на динаміку процесу формування алкогольної залежності в людини, але як дієвий засіб свідомого управління людиною алкогольними епізодами на початкових етапах процесу формування алкогольної залежності. Тобто із зростанням частоти алкогольних епізодів та кількості випитого в них алкоголю достовірно зростає швидкість формування алкогольної залежності, а з позиції засобу свідомого управління алкогольними епізодами вказані небезпечні чинники є тригерами (перемикачами) для алкогольної поведінки або спеціальними релізерними чинниками (від англ. слова release – показ, звільнення, демонстрація та ін.) демонстрації явища вживання алкоголю [4]. Свідомо відмовившись від алкогольного епізоду або зменшивши кількість випитого алкоголю можливо з великою вірогідністю зменшити ризик формування алкогольної залежності в людини.

Результатом використання просвітницької концепції для висвітлення майбутнім вчителям зловживання алкоголю як основного виду соціально-психологічної небезпеки в Україні будуть основи алкогольної грамотності. Основи алкогольної грамотності будуть складатися з компетентностей щодо народних алкогольних традицій, етапів процесу формування алкогольної залежності та практичних вмінь свідомого управління динамікою цього процесу. В основі навчальної діяльності майбутніх учителів буде лежати не

страх, наприклад, цирозу печінки, а розкриття суті феноменів з повсякденного життя практично всього населення країни та формування практичних життєвих умінь.

Подальші дослідження, на нашій погляд, необхідно зосередити на розробку системних знань про процеси формування алкогольної залежності з основних зусиллях в бік розробки системи навчальних наративів як форми опису різних життєвих ситуацій, в яких традиційно присутні епізоди вживання алкоголю.

Список літератури

1. Іванчук А. В. Навчання дітей дошкільного віку безпечній поведінці. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №70, Т.2. С. 49–53. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-2.8>
2. Іванчук А. В. Можливості використання наративів у навчальній дисципліні “Безпека життєдіяльності та основи охорони праці” під час підготовки майбутніх учителів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31, Т.3. С. 212–217. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214122>
3. Поведа Т. П. Проблеми вивчення курсу безпеки життєдіяльності на педагогічних спеціальностях університету. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2015. Вип. 8. С. 93–96. URL: <https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/NZ-PMFMTO/article/view/222> (дата звернення: 25.07.2025).
4. Ivanchuk A., Zuziak T., Marushchak O., Solovei V., Krasylnykova I., Hlukhaniuk V., Krupka V. Interest of the pre-service teachers in the alcohol-related issues. *Problems of Education in the 21st Century*. 2023. 81(2). P. 206–222. <https://doi.org/10.33225/pec/23.81.206>